

Literarni postupak sta

Priredivači knjige *Pustolovina: Narativna mušta, princip forme, žanr* Martin fon Kopenfels i Manuel Milbaher ispituju dosad gotovo nezapaženi naizmenični uticaj između pustolovine i narativne forme iz decidirano literarno-teorijske perspektive. Pri tome je u obzir uzeto kako literarno pripovedanje tako i teorijska refleksija o pustolovini

Piše: **Zoran Andrić**

Nisu sve tekstualne forme u ravnoj meri prikladne da opišu avanturu (pustolovinu). Avantura ima afinitet za literarni žanr, ali se ni sa jednim ne može identifikovati. Njen odnos ka formalnim principima je kompleksan i istorijski varijabilan. Dvojica priredivača knjige *Pustolovina: Narativna mušta, princip forme, žanr*

PARSIFAL:
O potrazi za Svetim gralom pisali su i komponovali Kretjen de Troa, Hartman fon Aue, Volfram fon Ešenbah, Rihard Vagner...

tivna mušta, princip forme, žanr (*Abenteuer: Erzählmuster, Formprinzip, Genre, Brill / Wilhelm Fink, 2019*), Martin fon Kopenfels i Manuel Milbaher ispituju dosad gotovo nezapaženi naizmenični uticaj između pustolovine i narativne forme iz decidirano literarno-teorijske perspektive. Pri tome je u obzir uzeto kako literarno pripovedanje, tako i teorijska refleksija o njoj: od antičkog epa do savremenog romana i od italijanske renesansne poetike do ruskog formalizma.

Pojam *pustolovine* pojavljuje se još u srednjem veku u određenom kulturnom kontekstu, ali nije vezan za jedan određeni literarni žanr. Tako će u toku pojmovne istorije i ostati: pustolovina (avantura) neprimećeno je prekoračila granice proze i priča u stihovima, da bi se konstituisala kao osnovni pojam u različitim tekstualnim tipovima, ne zaustavljajući se na medijalnim granicama, kao što to pokazuje njegova današnja konjunktura u oblasti filma i kompjutera. Ipak nam se čini da odnos pustolovine i narativne forme nije slučajna; postoje jaki i slabi uzajamni uticaji.

KNJIŽEVNA PUSTOLOVINA: U nadležnosti filologije pustolovine ide i odgovor na pitanje, kakve su tekstualne forme posebno dobro

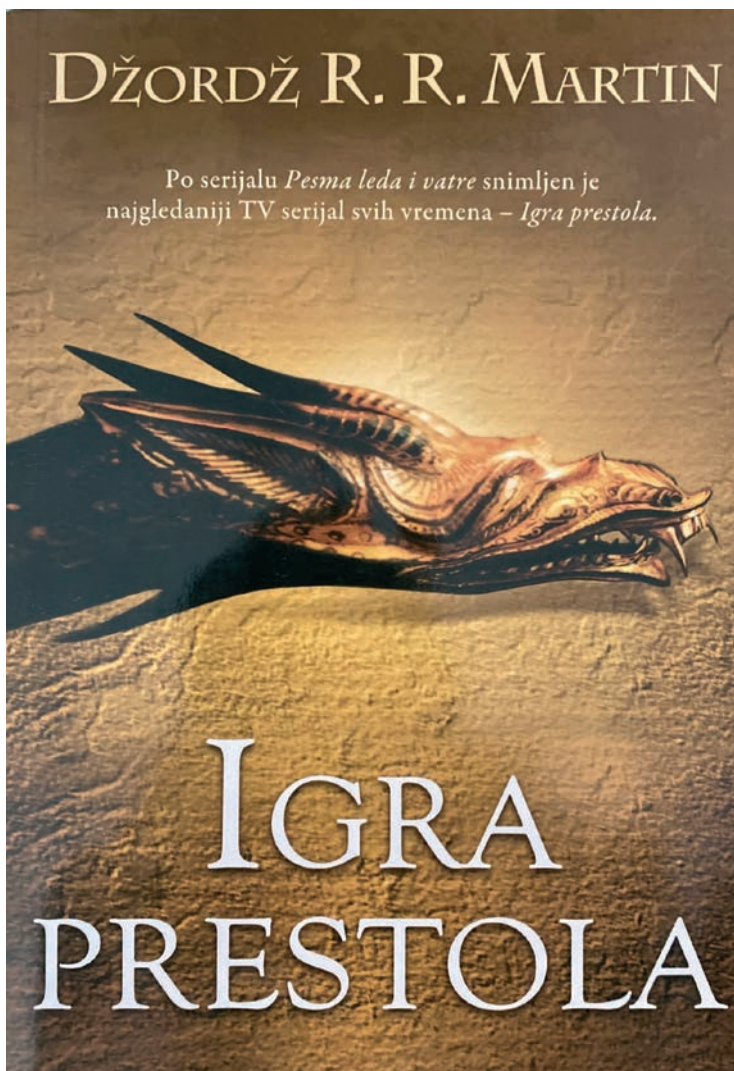
(ili posebno loše) u stanju da stvore prostor fantazmi pustolovine.

U središtu jedne avanture ili jedne priče o pustolovini stoji moćni junak koji se suprotstavlja opasnostima. Pojam avanture može se definisati široko, kao što veli Folker Kloc sledećim tvrdjenjem: "Književnost pustolovina je stara koliko i sama književnost". Možda je moguće ići i dalje sa tvrdjenjem, te se od *avanture* čitanja može govoriti i o *avanturi nauke*. Jedno je tema članka Katrin Hertl o paratekstu i književnosti avanture. Ona podseća na reč o *sladostrasnom* čitanju Roberta Luisa Stivenzona, i citira i interpretira predgovor Marka Tvena *Haklberiju Finu*, koji čitaoca upozorava: "Persons attempting to find a mo-

ILUSTRACIJA: WILLY POGANY

ar koliko i književnost

tive in this narrative will be prosecuted" ("Osobe koje pokušavaju da pronađu motiv u ovoj pripovesti biće sudski gonjene"), i, još: "persons attempting to find a plot in it will be shot" (osobe koje žele da pronađu zaplet u tome biće streljane").

Čitanje opterećuje i čini nesi-gurnim. Sa druge strane, moguće je još uže definisati pojmove avanture i želje za pustolovinom i spojiti ih, kao što je slučaj sa dvorskim romanima u stihu iz 12. veka, sa *Parsifalom*, *Erikom i Enidom* (Kretjen de Troa, Hartman fon Aue, Volfram fon Ešenbah) i drugima. U ono vreme je reč *aventure* (izvedena iz srednje-visokog-nemačkog *aventiure*; pustolovina, iz latinskog *advenire*), bila treći-

rana u smislu *slučaja, slučajnog događaja*. Heroj doživljava borbu protiv *aventures* kao izazov. U tom smislu su pustolovne priče nešto u značenju časti, etosa heroja. Pustolovina je dakle nešto što je plod časti (dostojanstva). Ona se odnosi na psihi junaka, ali je zasnovana teorijom o pripovedanju: ideja etosa junaka mora da bude vidljiva, junak mora da se prema njoj odnosi direktno ili indirektno, a to znači da on ne doživljava samo avanturu, već je prožima, tumači i stavlja je na raspolaganje onima koji žive sa njim sa značajnim predznacima. Ukratko: u delu se zbiva autorefleksija.

PUTOVANJE JUNAKA: Mirej Snider, u svom prilogu o usme-

IGRA PRESTOLA: Prozni magnum opus Džordža R. R. Martina i TV serija

nom dejstvovanju junaka pustolovine govori o "želji za reflektovanom igrom" i pokazuje kako se jedan za drugim unutar jedne priče tekstovi preobražavaju u književnost. Martin fon Kopenfels pokazuje u svom prilogu kako je taj proces "nastanka literature" vezan za jezik. Rasplinuto, fantastično ili trivijalno je moralo da bude povezano kroz rimu i ujedno da bude oplemenjeno. Docnije u *Lanselotu* ili Servantesovom *Don Kihotu*, proza nailazi na veći "perspektivni slobodni prostor". Ali i u samom *Don Kihotu*, koji pustolovinu ironično posmatra, postoji jedna "ritmička i muzička matrica" i to posebno u govoru junaka, koji su istovremeno neka vrsta *delirijuma*.

Imajući u vidu strogu definiciju pripovetke avanture, postaje zadatak filologije da ispita, u kojoj meri su kreacije, koje tom žanru pripadaju, uopšte *avanturističke*. Kako stoji sa Grimovim bajkama, delima fantazije Džordža R. R. Martina ili Homerovom *Odisejom*?

O bajkama piše Volfram Ete. On ističe da junaci bajki ne reflektuju svoje opasne poduhvate, jer je *nužda* (materijalna beda ili porodični sukob), ta koja junake nagoni na akciju, te se zapravo potraga za pustolovinom i ne zbiva. Jer je retko u nemačkim bajkama identifikovati želju "da se reaguje" ili homo-erotski obojenu želju u borbi muškarca protiv muškarca, ono što Ete vidi karakterističnim za dvorski roman.

Jan Sefner ispituje televizijsku seriju *Igra prestola / Game of Thrones* i, u osnovi, Martinov roman-serijal *Pesma leda i vetra / A Song of Ice and Fire*, što oba dela situira u tradiciju putovanja junaka: junak prekoračuje geografsku granicu, ne čini ništa u ime časti, već doživljava traumatične epizode.

O pustolovnom ili ne junaku Odiseju piše Suzane Gede. Odisej je jedan od tih putnika u nepoznato. Ali govoriti o "slučajnim događajima" nije primereno, jer su bogovi sve ove avanture *planirali*, a najmanje ih traži sam Odisej, ne iz svog etosa već kao onaj ko ih *trpi* (*podnosi*) i najvećma onaj ko želi natrag u svoju domovinu. Zaključak otuda ovde glasi: *Odiseja* nije priča o pustolovini.

EKSPERIMENTALNA LITERATURA ŠUNDA: Manuel Milbaher bavi se Ariostovim *Besnim Orlandom* (*Orlando furioso*). Orlando je bio tema za diskusije među obrazovanima u Italiji 16. veka. Gotovo da je bila odbačena serija pustolovina kao degradacija epike, ali je on postao skriveni uzor pesnika.

Pronalazak Aristotelove *Poetike* i njen zahtev za jedinstvom radnje imalo je veliku ulogu. Mihael Valtenberger tumači avanturističku sferu u *Schelmanroman* (*avanturistički roman*): ona nije nova, ni strana, već je *avanturizacija*

Pustolovina (avantura) neprimećeno je prekoračila granice proze i priča u stihovima da bi se konstituisala kao osnovni pojam u različitim tekstualnim tipovima, ne zaustavljajući se na medijalnim granicama, kao što to pokazuje njegova današnja konjunktura u oblasti filma i kompjutera

poverljivog sveta. Individua se odlikuje autentičnošću. Inka Milder-Bah u svojoj studiji opisuje Geteove novele i time formalnu srodnost sa novelom pustolovine. Srednjevekovna *aventure* je "jedan epsko-romantični osnovni rod novelističkog događaja".

Age A. Hanzen-Leve bavi se zlatnim 1920-im godinama u Sovjetskoj Rusiji, u kojoj je jedno kratko vreme funkcionisalo slo-

bodno književno tržište. Književna avangarda – Jevgenij Zamjatin, Vsevolod Ivanov i Viktor Šklovski, u vidu romana avanture, afirmisali su *eksperimentalnu literaturu šunda*, odnosno jednu *parodističku literarizaciju trivijalnih žanrova*.

Darija Manova posvećuje se temi motiva romana avanture. Ovde je reč o non-fiction književnosti imperijalističke i kapitalističke trgovine sirovinama; ove knjige su objavljivane 1920-ih i 1930-ih godina (*Borba za svetску silu naftu*, Anton Čiška; *Putevi osvajanja kafe*, Hajnrih E. Jakob). Manova razmatra i članke Karla Maja iz vremena oko 1875. Maj je glorifikovao rudare, te je u jednom Majeovom prilogu *Jedan kraljevski proleter*, glavnu ulogu igralo gvožđe kao sirovina. Ovde je reč o originalnom spoju *materijala i avanture*, reč je o njihovoj socijalnoj razornosti u oblasti *biografije materijala*. Tako se već tu nazire teren docnijeg Majeovog stvaralaštva i avanturističkih tema, kao što su ulje u plamenu, princ nafte ili blago u srebrnom jezeru, u čijem fabulativnom središtu stoji potraga za blagom.

Julika Grim razmatra odnos *avanture i nauke*. Kako je moguće baviti se naukom na avanturistički način? Grim govori o školskim projektima kao što su *avantura umesto predavanja*. Ona citira Fransisa Bekona i njegovo delo *Novum Organum*, u kome on metaforično veli: "ljudski duh je spreman na put u otvoreno more". Ona citira predavanje Maksa Vebera, *Nauka kao poziv* iz 1917. u kome Veber naučnika vidi kao junaka koji stremlji istini, a ne naprosto kao člana naučnog kolegijuma.

Sve priloge ovog zbornika karakteriše širina pogleda, detaljna i pedantna filološka argumentacija, živi stil. Njime je obasjan jedan možda suboptimalno osvetljeni fenomen avanture u istoriji pripovedanja. Za ljubitelje avanturističke književnosti ovaj zbornik je vademekum za prodore u finese veoma rasprostranjenog literarnog postupka, drevnog kao i sama književnost. **3**